

Оксана Шпарик

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна
e-mail: shparyk.o@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7507-4950

ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Запровадження карантину, спричиненого глобальною пандемією Covid–19, спонукало системи освіти багатьох країн світу, зокрема європейських, перейти на дистанційне навчання. Безпрецедентну освітню практику, яка впроваджувалася у цей час і в Україні, і в європейських країнах, позначають різними термінами (дистанційна освіта, електронне навчання, онлайн-освіта, домашнє навчання тощо). Однак ці терміни не повністю відображають той освітній процес, який практикувався в умовах пандемії, їх часто неправильно тлумачать і застосовують. Метою статті є виявлення та уточнення семантики понять «дистанційне навчання» / «дистанційна освіта», «віддалене навчання» / «надзвичайна дистанційна освіта» в дослідженнях європейських освітян.

У статті розкрито сутнісні характеристики «дистанційної освіти», а саме: навчання у зручному місці, в індивідуальному темпі та у зручний час; гнучкі педагогічні рамки, які здатні чутливо реагувати на всі зовнішні й внутрішні зміни і в адекватний спосіб відповідати на них, а також враховувати різноманітні інтереси, досвід, стилі навчання, потреби та рівні здібностей учнів.

Зроблено висновок, що поняття «дистанційне навчання» / «дистанційна освіта», так само як і поняття «віддалене навчання» / «надзвичайна дистанційна освіта», описують спосіб доставляння навчального змісту, який здійснюється на відстані за допомогою різних засобів для зв'язку та участі в освітній діяльності. Виокремлено суттєві відмінності між цими парами термінів, зокрема «дистанційне навчання» / «дистанційна освіта» – терміни, які використовувалися до широкого розповсюдження цифрових засобів навчання та первісно були пов'язані із заочним навчанням на рівні дорослих; «віддалене навчання» / «надзвичайна дистанційна освіта» є втіленням традиційного класу, переміщеного в онлайн-середовище, а його учасники звикли до традиційного навчання в класі; «надзвичайна дистанційна освіта» на відміну від «дистанційної освіти» є опцією (альтернативним варіантом), тоді як остання – зобов'язанням. Наголошено на впливі технологій «дистанційної освіти» на доступ до безперервної та якісної освіти в умовах карантинних обмежень.

Ключові слова: дистанційне навчання, віддалене навчання, надзвичайна дистанційна освіта, моделі дистанційної освіти, характеристика дистанційної освіти, режими дистанційної освіти, пандемія COVID–19, європейські країни.

Постановка проблеми. Протягом навчального 2019/2020 р. внаслідок пандемії COVID–19 багатьом європейським навчальним закладам довелося

замінити свої очні заняття онлайн-класами. Незапланована, швидка та невизначена тривалість швидкого переходу на віддалене навчання зумовила проблеми на всіх академічних рівнях. Пандемія спричинила трансформацію усталеного формату організації навчання на всіх рівнях освіти і створила безпрецедентне дистанційне навчальне середовище як для викладачів, так і для учнів, оскільки їм довелося навчитися використовувати нові технології та забезпечити інтерактивність за короткий проміжок часу.

Освітню практику в умовах пандемії Covid-19 не лише в Україні, але й в європейських країнах позначають різними термінами (наприклад, дистанційна освіта, електронне навчання, онлайн-освіта, домашнє навчання, тощо). Однак ці терміни не повністю відображають той освітній процес, який практикувався під час пандемії, їх часто неправильно тлумачать і застосовують. Незважаючи на те, що терміни є вузькоспеціалізованими та принципово різними, вони часто використовуються як синоніми або у дуже загальному значенні, без урахування семантичних особливостей та сутнісних характеристик. Оскільки ключові поняття посідають особливе місце в збереженні та передаванні знань і саме на них припадає основне інформаційне навантаження, уточнення їх значення може полегшувати ефективне спілкування шляхом забезпечення лаконічності й точності.

Метою дослідження є виявлення та уточнення семантики понять «дистанційне навчання» / «дистанційна освіта», «віддалене навчання» / «надзвичайна дистанційна освіта» в англomовному контексті, а також виокремлення їхніх сутнісних характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз останніх публікацій свідчить про актуалізацію досліджень щодо технологій впровадження дистанційної освіти в умовах пандемії COVID-19, пошуків шляхів та інструментів протидії непрогнозованих впливів на освіту. Деякі відповіді на ці та інші питання висвітлено в наукових працях зарубіжних і вітчизняних учених. Зокрема, серед зарубіжних – А. Бейтс досліджує питання ефективного викладання в епоху інформаційних технологій [5]; у працях Е. Георгіаду та К. Сіакас розглянуто питання технологій впровадження дистанційної освіти [9]; А. Бозкурт вивчав вплив технологій на розвиток дистанційної освіти [7]; Б. Вільямсон, Р. Ейнон, Дж. Поттер, Л. Аршамбо, Ж. Боруп аналізували дистанційну освіту під час пандемії [4, 23]. Українські компаративісти О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, Н. Нікольська, М. Тименко, О. Шпарик досліджували відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 в освіті [3]; вчені Інституту педагогіки НАПН України, зокрема М. Бурда, Л. Величко, Т. Засекіна, О. Малихін, О. Локшина, С. Науменко, О. Онопрієнко, О. Пометун, В. Редько, О. Шпарик, Т. Яценко та ін. вивчали досвід організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах карантинних обмежень та перспективні напрями його розвитку [2]. Огляд наукової літератури з проблематики дослідження свідчить про дедалі зростаючий інтерес науковців до дистанційної освіти, проте основну увагу сфокусовано поки що на практичних аспектах дистанційної освіти, а теоретичне підґрунтя залишається недостатньо вивченим. Існує також неузгодженість між ученими щодо застосування термінів «дистанційне навчання», «віддалене навчання» та «надзвичайна дистанційна освіта».

Виклад основного матеріалу. Дистанційна освіта пройшла тривалий історичний шлях розвитку, на її еволюцію активно вплинув не лише науково-технічний прогрес у технологіях суспільного виробництва і поширення інформації,

але й рівень та спосіб життя соціуму. До появи аудіо-, відео- та інтернет-технологій, які уможлиблюють взаємодію з різних місць і в різний час, усі навчальні взаємодії відбувались здебільшого в одному й тому самому місці в реальному часі. Вимоги, що їх висували індустріалізація, інформатизація та глобалізація суспільства, змінювали форми і методи дистанційної освіти. Тривалий час дистанційна освіта покладалася на методи заочної освіти, проте наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. складні технології змінили як уявлення про дистанційну освіту, так і практичне її втілення [1, с.16].

Дистанційна освіта зазнала кардинальних змін з 60-х рр. ХХ ст., відколи Відкритий університет Великобританії (Open University) надав доступ до вищої освіти тисячам студентів, які не мали можливостей здобути її у інший спосіб. До того часу навчання в дистанційному режимі передбачало кореспондентне навчання (Correspondence Instruction). Не було використано жодної технології, студенти працювали ізольовано, періодично листуючись з викладачами або науковими керівниками. Навчальний матеріал складався з друкованої продукції та книжок, а оцінювання, як правило, передбачало в кінці навчального періоду «сліпі іспити» (Unseen Examinations) (без зорового контакту). Студенти Відкритого університету так само навчалися ізольовано, але тепер навчальний матеріал містить аудіокасети, відеокасети, телевізійні програми, а також передбачає періодичну підтримку у вигляді семінарів / консультацій. Завдання й іспити оцінювались за допомогою комп'ютерів (оптичного розпізнавання символів). З середини 80-х рр. з'явилися групові консультації по телефону. Безпрецедентний розвиток інформаційних і комунікаційних технологій здійснив революцію в освіті. З кінця 80-х і впродовж 90-х та на початку ХХІ ст. з'явилися відеоконференції, віртуальні, мультимедійні та інтерактивні навчальні середовища.

Наприкінці ХХ ст., в умовах поширення глобалізації, до терміна «дистанційне навчання» додали слово «відкрите», тож термін «відкрите дистанційне навчання» (Open Distance Learning) почали використовувати для позначення широкого спектра навчальних можливостей, які, з одного боку, сприяють молоді в доступі до знань і навичок для успішного функціонування у майбутньому (яка в інший спосіб не змогла б їх здобути), а з іншого - надають їй максимально можливий самоконтроль над власним навчанням. Акцент робився на подоланні бар'єрів географічної ізоляції, особистих трудових зобов'язань або певних навчальних аспектів, які часто заважають людям в отриманні доступу до необхідного навчання. Відкрите дистанційне навчання ставало можливим завдяки механізмам, що давали змогу людям вчитися у той час, місці та просторі, які відповідають їхнім обставинам і потребам. З початком ХХІ ст. популярність дистанційного навчання неухильно зростала, доки така форма навчання почала сприйматися як звичайний формат.

Темпи впровадження нових технологій різко прискорились упродовж двадцяти років. Зокрема, за останнє десятиліття дедалі більше набуває популярності інтерактивна взаємодія, оскільки навчання за допомогою статичних технологій часто призводить до відчуття ізоляції студента. Інтерактивні технології дають змогу студенту брати участь у групових дискусіях і груповій роботі, отримувати відгуки від викладача та однокурсників, сприяють посиленню відчуття спорідненості та приналежності до групи.

У науковій літературі існують різні класифікації моделей реалізації технологій дистанційного навчання. Більшість науковців пов'язують розвиток

дистанційної освіти перш за все з генерацією інформаційних та комунікаційних технологій і називають характерною рисою дистанційної освіти першого покоління – відсутність візуального (face-to-face) та комунікативного (voice-to-voice) контакту між учасниками навчання, а характерною рисою останнього покоління є комплексне використання засобів доставляння інформації: інтеграції радіо, телефону, комп'ютерних мереж, супутникового і кабельного відеозв'язку тощо. Так, Дж. Тейлор виокремлює п'ять моделей організації освітнього процесу (кореспондентне навчання, мультимедійне навчання, теленавчання, гнучке навчання, інтелектуальне гнучке навчання). Як критерій класифікації він використав засоби доставляння й представлення навчальних матеріалів. Таблиця 1 відображає п'ять поколінь (моделей) дистанційної освіти за Тейлором [15, с. 3] (переклад наш - *О.Ш.*), які були сформовані та визначені домінуючими інформаційно-комунікативними технологіями, адаптованими дистанційною освітою [7, с. 258].

Таблиця 1

Моделі дистанційної освіти та технології її забезпечення

Моделі дистанційної освіти та технології її забезпечення	ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕХНОЛОГІЙ					
	Гнучкість			Адапто-	Вдосконалена	Інституцій ні витрати
	Ча	Місц	Тем	вані	інтерактивна	
	с	е	п	матеріали	взаємодія	
ПЕРШЕ ПОКОЛІННЯ						
МОДЕЛЬ: КОРЕСПОНДЕНТНЕ НАВЧАННЯ						
Друковані матеріали	Так	Так	Так	Так	Ні	Так
ДРУГЕ ПОКОЛІННЯ						
МОДЕЛЬ: МУЛЬТИМЕДІЙНЕ НАВЧАННЯ						
Друковані матеріали	Так	Так	Так	Так	Ні	Так
Аудіокасети	Так	Так	Так	Так	Ні	Так
Відеокасети	Так	Так	Так	Так	Ні	Так
Комп'ютерне навчання	Так	Так	Так	Так	Так	Так
Інтерактивне відео (диск і плівка)	Так	Так	Так	Так	Так	Так
ТРЕТЄ ПОКОЛІННЯ						
МОДЕЛЬ: ТЕЛЕНАВЧАННЯ						
Аудіо-, телеконференції	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так
Відеоконференції	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так
Аудіографічні конференції	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так
ТВ/радіо трансляція	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так
ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ						
МОДЕЛЬ: ГНУЧКЕ НАВЧАННЯ						
Інтерактивне	Так	Так	Так	Так	Так	Ні

мультимедійне онлайн- навчання							
Онлайн-доступ до інтернет джерел	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні
Комп'ютерна комунікація	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так
П'ЯТЕ ПОКОЛІННЯ МОДЕЛЬ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ГНУЧКЕ НАВЧАННЯ							
Інтерактивне мультимедійне онлайн-навчання							
Онлайн-доступ до інтернет-джерел	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні
Комп'ютерна комунікація з використанням автоматизованої системи відповіді	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні
Портальний доступ інституційних технологій і ресурсів	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні

Педагогічні інновації в Європі сьогодні уможливають поєднання відкритого, дистанційного режиму та гнучкого, асинхронного, інтерактивного, змішаного навчання, яке може відбуватися впродовж життя. Значного поширення в країнах ЄС набула також підготовка викладачів до використання інформаційно-комунікативних технологій, виготовлення навчальних матеріалів для впровадження дистанційної освіти та розроблення методології оцінювання в дистанційному форматі [9, с.140].

Європейські вчені виокремлюють такі основні характеристики дистанційної освіти:

- навчання у зручному місці/локації (Learning at Own Place/Location): дистанційне навчання може відбуватися у будь-якому зручному місці (на місцевому, регіональному, міжнародному рівнях) і навіть коли студент перебуває в русі завдяки наявності мобільних пристроїв;
- навчання в індивідуальному темпі (Learning at Own Pace): дистанційні студенти часто навчаються в режимі неповного робочого часу і можуть навчатися в інтенсивному або повільному темпі за спеціальними програмами;
- навчання у зручний час (Learning at Own Time): традиційні режими навчання пропонуються за встановленим графіком протягом попередньо призначених академічних сесій. В умовах дистанційного режиму студенти можуть навчатися у зручний час, враховуючи інші зобов'язання (наприклад, робота і сім'я) та обмеження (наприклад, інвалідність чи хвороба);
- гнучкі педагогічні рамки (Flexible Teaching Framework): концепція викладання, яка підтримує гнучке навчання (Flexible Learning), здатна чутливо реагувати на всі зовнішні й внутрішні зміни і в адекватний спосіб відповідати на них; розглядає студентів як активних і рефлексивних суб'єктів навчання та уможливує їхні різноманітні інтереси, досвід, стилі навчання, потреби та рівні

здібностей [9, с. 140–141]. Такі рамки спрямовують викладачів до більш креативних, інноваційних та контекстуально орієнтованих навчальних рішень, які краще відповідатимуть сучасним вимогам якості освіти. Гнучке навчання – педагогічний підхід, який надає студентам широкий діапазон можливостей і варіантів щодо того, коли, де і як вони навчаються, а також дає їм змогу отримати більше контролю за своїм навчанням за допомогою різноманітних методів навчання та взаємодії [10, 12].

Важливо зазначити, що дистанційне навчання не завжди є онлайн-навчання, адже його засобами можуть бути офлайн-мультимедійні (записані на електронні носії інформації) або друковані матеріали, тоді як онлайн-навчання передбачає форму організації занять із перебуванням учасників освітнього процесу в мережі та здійснення ними навчальної діяльності в інтернеті в режимі реального часу [2, с. 29].

У таблиці 2 подано основні характеристики дистанційного навчання (а саме, дистанція, взаємодія, роль медіатехнологій, підготовка й забезпечення дистанційного навчання, методи викладання та можливості) порівняно з очним навчанням в аудиторії [14, с. 24].

Таблиця 2

Відмінності між дистанційним та очним навчанням

ХАРАКТЕРИСТИКИ	ОЧНЕ НАВЧАННЯ	ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ
ДИСТАНЦІЯ	Учасники освітнього процесу фізично присутні в одному територіальному місці і спілкуються синхронно. Зазвичай прийнято вважати, що фізична присутність зменшує психологічну дистанцію.	Учасники освітнього процесу розділені відстанню та часом, тому спілкування здійснюється через інтервали (асинхронні). Очні зустрічі не є важливою частиною навчання, але можуть відбуватися за потреби.
ВЗАЄМОДІЯ	Взаємодія бажана й активно заохочується викладачем. Може відбуватися спонтанно і тривати без безпосереднього залучення викладача.	Ступінь та якість взаємодії значною мірою залежать від вміння викладача генерувати й підтримувати її, типу використовуваних засобів та від підтримки навчальним закладом дистанційного освітнього процесу.
РОЛЬ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ	Залежить від цілей, наявності та індивідуальних уподобань. Вербальне спілкування залишається основним каналом спілкування. Незважаючи на те, що мультимедійні технології відіграють важливу роль у навчанні, вони є несуттєвими для спілкування студентів і викладача.	Медіатехнології мають основне значення для викладання й навчання. Спілкування відбувається на відстані, тому пряме словесне спілкування стає менш важливим. Медіа відіграють значущу роль у зв'язку між учасниками освітнього процесу.

ПІДГОТОВКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	Викладачі здебільшого самостійно готують матеріали для навчання. Робота в команді з підготовки та/або забезпечення навчання не є загальним явищем або не є нормою.	Викладачі повинні часто співпрацювати з іншими експертами у підготовці та проведенні дистанційного навчання. Наприклад, із ІКТ-спеціалістами у використанні технологій або з авторами й редакторами у підготовці якісних матеріалів.
МОЖЛИВОСТІ	Якість і доступність матеріально-технічної бази навчального закладу безпосередньо впливає на процес викладання та навчання. Можливості відкриваються завдяки значним інвестиціям і потребують постійної підтримки та уваги.	Для дистанційного навчання потрібні інструменти для спілкування, які можна використовувати будь-де і коли завгодно. Спеціальні умови для навчання не потрібні. Заклади, що пропонують дистанційне навчання, більше інвестують у якість матеріалів, технологій та комунікаційну інфраструктуру, ніж у матеріально-технічну базу.
МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ	Лекції та інші типи презентацій часто домінують у навчальному процесі. Різні методи викладання можна використовувати за потреби як окремо, так і разом.	Здебільшого залежить від використовуваного каналу зв'язку. Наприклад, надійна ІКТ-інфраструктура уможливує використання різних методів, тоді як кореспондентне навчання обмежується використанням лише текстових матеріалів.

Дистанційне навчання може здійснюватися у двох режимах: синхронному (всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у вебсередовищі, використовуючи чат, аудіо-, відеоконференцію, соціальні мережі тощо) чи асинхронному (освітній процес здійснюється за зручним для учасників освітнього процесу графіком з використанням електронної пошти, форуму, соціальних мереж, блогу, анкетування тощо). Синхронний режим уможливує співпрацю в режимі реального часу. Перевага синхронного режиму полягає в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час. Асинхронний режим може передбачати різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеозаняття (але не обмежуватись ними). За допомогою асинхронного режиму навчання студенти можуть працювати у власному темпі, у зручний для себе час і з різних географічних локацій. У таблиці

З автором на основі джерел [11, 13, 16] узагальнено основні характеристики, інструменти, засоби, переваги та виклики впровадження синхронного та асинхронного навчання.

Таблиця 3

Режими дистанційної освіти

РЕЖИМ	СИНХРОННЕ НАВЧАННЯ	АСИНХРОННЕ НАВЧАННЯ
ХАРАКТЕРИСТИКА	У синхронному навчанні всі учасники освітнього процесу беруть участь одночасно або віч-на-віч, або за допомогою онлайн-інструментів (відео-, аудіоконференцій та ін.). Синхронне навчання потребує відвідування запланованих зустрічей або лекцій у режимі реального часу. Усі заняття, які проводять у традиційних навчальних середовищах (аудиторія або будь-яка інша територія, призначена для навчання), вважаються синхронним навчанням.	Асинхронне навчання дає змогу отримувати доступ до матеріалів, ставити питання та відпрацьовувати свої навички, не обмежуючись ані місцем, ані часом. Учасники можуть увійти до електронної освітньої платформи з будь-якої зручної точки доступу, а потім завантажити інформацію або поділитися нею, надіслати електронні листи тощо. Асинхронне навчання передбачає попередньо записані уроки/лекції для перегляду у будь-який зручний час, тоді як синхронне навчання відбувається в прямому ефірі у визначений час.
ІНСТРУМЕНТИ	<ul style="list-style-type: none"> • планові вікторини й тести; • запланований час для чата з обміну ідеями; • заплановані відеоконференції або групові телефонні дзвінки; • лекції або демонстрації в прямому ефірі; • онлайн-семінари. 	<ul style="list-style-type: none"> • записані презентації (слайд-шоу та відео); • електронна пошта; • онлайн-дошки обговорень; • групи соціальних медіа; • спільні документи в хмарах; • віртуальні бібліотеки; • спільні онлайн-енциклопедії.
ЗАСОБИ	<ul style="list-style-type: none"> • відеоконференція • аудіоконференція • чат (текстовий, голосовий, аудіо- та відеочат) • прямий ефір 	<ul style="list-style-type: none"> • цифрові навчальні матеріали • відео • демонстрації • дискусійні дошки • групові проекти • вікторини та ігри • матеріали онлайн енциклопедій та бібліотек • анкети
ПЕРЕВАГИ	<ul style="list-style-type: none"> • можливість ефективної демонстрації з використанням веб- або комп'ютерних програми для пояснення складних 	<ul style="list-style-type: none"> • гнучкість, що дає змогу студенту збалансувати освіту з іншими індивідуальними потребами або обставинами, які

	<p>концепцій;</p> <ul style="list-style-type: none"> • можливість супроводжувати лекцію наочним матеріалом або за допомогою Power Point; • можливість використання методу групового мозкового штурму; • можливість запрошувати спікерів та доповідачів; • можливість взаємодіяти безпосередньо в режимі реального часу і миттєво оцінювати, наскільки студенти залучені або зрозуміли зміст; • можливість негайно отримати зворотній зв'язок або відповідь / підтвердження на будь-які питання; • можливість більш глибокого та емоційного зв'язку між учасниками (майже такого, як у традиційному класі), можливість бачити один одного, міміку, чути тон голосу тощо. 	<p>неможливо задовольнити в традиційному класі, проте можна реалізувати за допомогою онлайн-навчання;</p> <ul style="list-style-type: none"> • участь з будь-якої точки доступу, незалежно від часового поясу та географічного місцезнаходження; • цілодобовий безперервний доступ до навчальних матеріалів через інтранет або інтернет; • можливість створювати власні графіки навчання та витрачати більше часу на вдосконалення необхідних знань і вмій; • можливість застосування різних стилів навчання у розв'язанні будь-яких освітніх проблем і задач; • можливість розв'язання проблем з труднощами у навчанні; • можливість відстежувати навчальні сесії та вести докладні записи великої кількості учасників, зменшуючи людські помилки за допомогою системи управління навчанням (LMS)²; • стислість: асинхронне електронне навчання, як правило, потребує орієнтовно від 25 до 50 відсотків навчального часу, що використовується в синхронному середовищі; • можливість брати участь в обговоренні, не перериваючи запланований час на заняття; • долучення глибокого мислення під час тривалих асинхронних онлайн-
--	---	---

² LMS, Learning Management System – система дистанційного навчання – система управління навчальною діяльністю, яка використовується для розроблення, управління та поширення навчальних онлайн-матеріалів із забезпеченням спільного доступу.

		<p>дискусій, можливість коментування відповідей та роздумів під час таких дискусій іншими учасниками;</p> <ul style="list-style-type: none"> • участь в онлайн-дискусіях всіх учасників, навіть тих, хто зазвичай соромиться дискутувати в класі; • асинхронна співпраця дає змогу студентам працювати з матеріалом стільки часу, скільки потрібно, перш ніж ділитися своїми думками з іншими, що уможливорює більш глибокий та персоналізований досвід у навчанні; • можливість створення онлайн-портфолію з багатою колекцією відео, презентацій та інших мультимедійних проєктів, які демонструють вивчене набагато глибше, ніж стандартизований тест, і які можуть відстежувати академічний прогрес студента впродовж всього періоду навчання.
<p>ВИКЛИКИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • необхідність встановлення основних правил участі та етикету до проведення синхронних занять; • необхідність розроблення кожного заняття заздалегідь, зокрема окреслення учасниками основних моментів з підготовки до заняття та подальших асинхронних дій після заняття; • необхідність відстеження участі всіх учасників у розмові; • складність в управлінні великими класами; • узгодження розкладів та розташування учасників (різні часові пояси можуть призводити до труднощів у синхронному навчанні); 	<ul style="list-style-type: none"> • необхідність регулярного зворотного зв'язку для заохочення та усунення непорозумінь; • неможливість прямої взаємодії (наприклад, неможливість побачити, наскільки учасникам цікава лекція або матеріал та відразу змінити подання матеріалу, щоб зробити інформацію більш захоплюючою); • високоякісні відео та презентації потребують багато часу, але їх можна використовувати повторно; • труднощі в плануванні діяльності онлайн, необхідність співпраці з ІКТ-спеціалістами; • необхідність розподіляти матеріал на невеликі

	• можливість технічних несправностей із підключенням.	«шматки» для забезпечення гнучкості у використанні.
--	---	--

Варто зазначити, що поняття «дистанційна освіта» набула нового семантичного забарвлення в європейському дискурсі після того, як у березні 2020 р. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила Covid-19 глобальною пандемією [22]. Як запобіжний захід для уповільнення її поширення європейські країни дотримували суворих протоколів, зокрема повного або часткового режиму самоізоляції, правил соціального дистанціювання і закриття навчальних закладів. Внаслідок таких заходів понад 1,5 млрд. учнів і студентів (майже 90% світового студентського населення) змушені були перервати навчання [18–20]. Задля забезпечення безперервності освіти в практику почали впроваджувати навчання, яке європейські освітяни назвали «віддаленим» (Remote Learning) [23, с.107]. Поняття «віддалене навчання» може тлумачитись дещо з негативним відтінком і позначати забезпечення неперервності навчання під час планування конфліктів, хвороб або епідемій [8, с. 3]. На відміну від дистанційного навчання віддалене навчання залучає викладачів і студентів, які звикли до традиційного навчання в класі, до взаємодії за допомогою цифрових засобів. Таким чином віддалене навчання намагається відтворити середовище в класі, але за допомогою комп'ютера та інтернету. Зазвичай учень, увійшовши у віддалений клас (Remote Classroom), дотримує розкладу, подібного до типового шкільного дня, виконує завдання, слухає лекції або бере участь у групових заходах. Фактично віддалене навчання є втіленням традиційного класу, переміщеного в онлайн-середовище [21].

На думку інших європейських освітян, таку освіту краще назвати надзвичайною дистанційною освітою (Emergency Remote Education, ERE) з огляду на те, що під час пандемії Covid-19 переривання навчання уперше відбулося в глобальному масштабі. На їхню думку, помітна відмінність між дистанційною освітою та надзвичайною дистанційною освітою полягає в тому, що перша є опцією (альтернативним варіантом), а друга – зобов'язанням. Дистанційна освіта, наприклад, є плановим заходом і її впровадження ґрунтується на теоретичних і практичних знаннях, які є специфічними для певної галузі. З іншого боку, надзвичайна дистанційна освіта – це виживання у кризовий час з усіма можливими доступними ресурсами, включаючи офлайн та / або онлайн [6, с. 2].

Надзвичайна дистанційна освіта може реалізовувати різні форми організації навчання (Educational Delivery Models), що різняться залежно від загальнодержавного формату реагування на пандемію, від технічних і фінансових можливостей, а також від національних особливостей організації освіти в кожній країні та найбільш педагогічно доцільних стратегій для досягнення бажаного результату навчання [3, с. 20]. Найпоширенішими підходами до організації надзвичайної дистанційної освіти за теперішньої пандемії виявилися ті, які насамперед були визначені обсягом необхідної взаємодії між учасниками освітнього процесу, а також співвідносилися з інтеграцією цифрових технологій та різних типів взаємодії – синхронною (в режимі реального часу) та асинхронною. Кожний підхід відкриває широкий спектр варіантів при плануванні занять, проте успіх залежить від чітко встановлених цілей навчання. Бажаними результатами можуть бути краща інтеграція технологій, професійний розвиток викладачів чи

більш ефективно використання персоналу, але фундаментальною метою та відправною точкою має бути те, наскільки ефективно обраний підхід допомагає навчальному процесу та успішній взаємодії учасників.

Висновки. У результаті дослідження ми дійшли висновку, що поняття «дистанційне навчання» / «дистанційна освіта», так само як і поняття «віддалене навчання» / «надзвичайна дистанційна освіта», описують спосіб доставляння навчального змісту, який здійснюється на відстані через різні засоби для зв'язку та участі в освітній діяльності. Проте існують і суттєві відмінності.

«Дистанційне навчання» / «дистанційна освіта» – терміни, які використовувалися до широкого розповсюдження цифрових засобів навчання та первісно були пов'язані із заочним навчанням і в сучасних умовах трактуються як освіта, яку здобувають на відстані за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Їхніми основними характеристиками є навчання у зручному місці/локації; навчання в індивідуальному темпі та у зручний час; гнучкі педагогічні рамки, що здатні чутливо реагувати на всі зовнішні й внутрішні зміни і в адекватний спосіб відповідати на них, а також враховувати різноманітні інтереси, досвід, стилі навчання, потреби та рівні здібностей студентів.

Терміни «віддалене навчання» / «надзвичайна дистанційна освіта» можуть тлумачитись дещо з негативним відтінком і використовуватися на позначення забезпечення неперервності навчання під час планування конфліктів, хвороб або епідемій. На відміну від дистанційного навчання віддалене навчання залучає учасників освітнього процесу, які звикли до традиційного навчання в класі, до взаємодії з використанням цифрових засобів. Фактично віддалене навчання є втіленням традиційного класу, переміщеного в онлайн-середовище. Істотна відмінність між дистанційною освітою і надзвичайною дистанційною освітою полягає в тому, що перша є опцією (альтернативним варіантом), а друга – зобов'язанням. Дистанційна освіта є плановим заходом і її впровадження ґрунтується на теоретичних і практичних знаннях, які є специфічними для певної галузі. Надзвичайна дистанційна освіта – це виживання у кризовий час з усіма можливими доступними ресурсами. Дистанційне навчання здійснюється здебільшого на рівні дорослих і, як правило, є більш гнучким, ніж віддалене навчання, дає змогу студентам самостійно налаштовуватися на лекції та онлайн-курси у визначені терміни.

Європейські освітяни вважають, що саме технології дистанційного навчання / дистанційної освіти утвердилися як одні з найбільш ефективних у системі загальної середньої освіти під час пандемії та уможливили підтримку доступної, безперервної та якісної освіти в умовах карантинних обмежень.

Серед перспектив подальших досліджень у цьому напрямі варто приділити увагу теоретичному підґрунтю та виявленню відмінностей у термінологічному полі надзвичайної дистанційної освіти в північноамериканських освітніх документах, питанням концептуальних засад надзвичайної дистанційної освіти в європейських дослідженнях, виявленню тенденцій і перспектив розвитку надзвичайної дистанційної освіти в окремих зарубіжних країнах.

Список використаних джерел

1. Галецький С. М. Історія розвитку дистанційної освіти у світі. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічна. Бердянськ : БДПУ, 2018. Вип. 1. С. 11–16.

2. Дистанційне навчання в умовах карантину : досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / за заг. ред. О. М. Топузова ; уклад. М. В. Головка. Київ : Пед. думка, 2021. 192 с. DOI: <http://doi.org/10.32405/978-966-644-596-7-2021-192>
3. Відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 в освіті (лютий-червень 2020 р.) : оглядове видання / Локшина О. І. та ін. Київ : Авторитет, 2020. 36 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-0-4-2020-36>
4. Archambault L., Borup J. Coming Together as a Research Community to Support Educators and Students in K-12 Online and Emergency Remote Settings. *Journal of Online Learning Research*. 2020. № 6 (1). P. 1–3.
5. Bates A. W. Teaching in a digital age : Guidelines for designing teaching and learning. Vancouver BC, 2019. 572 s. URL: <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/> (accessed date: 25.09.2021).
6. Bozkurt A. A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic : Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*. 2020. № 15 (1). P. 1–126.
7. Bozkurt A. From Distance Education to Open and Distance Learning : A Holistic Evaluation of History, Definitions, and Theories. *Handbook of Research on Learning in the Age of Transhumanism* / S. Sisman-Ugur, & G. Kurubacak (Eds.). Hershey, PA: IGI Global, 2019. P. 252–273. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-8431-5.ch016>
8. Building a Taxonomy for Digital Learning : Guidance. Gloucester : The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2020. 17 s.
9. Georgiadou E., Siakas K. Distance Learning : Technologies; Enabling Learning at Own Place, Own Pace, Own Time. *Learning and Teaching Issues in Software Quality* : Proceedings of the 11th International Conference on Software Process Improvement – Research into Education and Training (Southampton, UK, The British Computer Society, April, 2006). Southampton, UK, 2006. P. 139–150.
10. Joan D. R. Robert. Flexible Learning as New Learning Design in Classroom Process to Promote Quality Education. *Journal on School Educational Technology*. 2013. № 9(1). P. 37–42. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1098325> (accessed date: 25.09.2021).
11. Moorhouse B. L., Wong K. M. Blending asynchronous and synchronous digital technologies and instructional approaches to facilitate remote learning. *J. Comput. Educ.* 2021. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40692-021-00195-8>
12. Open and Distance Learning : Key Terms & Definition. URL: http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/3558/2020_COL_ODL_KeyTerms_Definitions.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed date:25.09.2021).
13. Synchronous vs. Asynchronous Distance Learning Activities. URL: [http://olms.cte.jhu.edu/olms2/data/ck/sites/1805/files/Synchronous%20vs%20Asynchronous%20Learning%20Activities%202014\(1\).pdf](http://olms.cte.jhu.edu/olms2/data/ck/sites/1805/files/Synchronous%20vs%20Asynchronous%20Learning%20Activities%202014(1).pdf) (accessed date:25.09.2021).
14. Taxonomy to Assist in the Identification of Instructional Methods (E-learning, Classroom and Blended Training). GAT, 2016. s. 32 URL: <https://www.icao.int/training/Documents/GAT%20Training%20Taxonomy%202016.pdf> (accessed date:25.09.2021).
15. Taylor J. C. Fifth generation distance education. Higher Education Division. 2001. № 40. P. 1–8. URL: [https://www.semanticscholar.org/paper/Fifth-Generation-Distance-Education-\(Higher-Series/16a4dc911da2eb47b0f3476facf605c03eb4edbc](https://www.semanticscholar.org/paper/Fifth-Generation-Distance-Education-(Higher-Series/16a4dc911da2eb47b0f3476facf605c03eb4edbc) (accessed date: 25.09.2021).
16. Techopedia. Asynchronous Learning. URL: <https://www.techopedia.com/definition/23154/asynchronous-learning> (accessed date:25.09.2021).
17. The Basics of K-12 Asynchronous Learning : Definition, Benefits, and Activities. URL: <https://www.powerschool.com/resources/blog/the-basics-of-k-12-asynchronous-learning-definition-benefits-and-activities/> (accessed 25.09.2021).
18. UNESCO. COVID-19 Educational disruption and response. URL: <https://en.unesco.org/COVID-19/educationresponse> (accessed date:25.09.2021).

19. UNESCO. School closures caused by Coronavirus (Covid-19). URL: <https://en.unesco.org/COVID-19/educationresponse> (accessed date:25.09.2021).
20. UNICEF. UNICEF and Microsoft launch global learning platform to help address COVID-19 education crisis. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-and-microsoft-launch-global-learning-platform-help-address-covid-19-education> (accessed date:25.09.2021).
21. What is Remote Learning? What You Need to Know. URL: <https://www.albert.io/blog/what-is-remote-learning/> (accessed 25.09.2021).
22. WHO. Coronavirus disease (COVID–19) Pandemic. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (accessed date:25.09.2021).
23. Williamson B., Eynon R., Potter J. Pandemic politics, pedagogies and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency. *Learning, Media and Technology*. 2020. № 45(2). P. 107–114. DOI: <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1761641>

References

1. Haletskyi, S. M. (2018). Istoriia rozvytku dystantsiinoi osvity u sviti [The history of the development of distance education in the world]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichna [Scientific papers of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences]*, 1, 11–16. [in Ukrainian].
2. Topuzov, O. M. & Holovko, M. V. (Eds.). (2021). *Dystantsiine navchannia v umovakh karantynu: dosvid ta perspektyvy. Analytyko-metodychni materialy*. Kyiv: Pedahohichna dumka. <http://doi.org/10.32405/978-966-644-596-7-2021-192> [in Ukrainian].
3. Lokshyna, O. I., Hlushko, O. Z., Dzhurylo, A. P., Kravchenko, S. M., Nikolska, N. V., Tymenko, M. M., Shparyk, O. M. (2020). Vidpovid svitovoi spilnoty na vyklyky COVID–19 v osviti (liutyi-cherven 2020 r.): ohliadove vydannia. Kyiv: Avtorytet. <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-0-4-2020-36> [in Ukrainian].
4. Archambault, L., & Borup, J. (2020). Coming Together as a Research Community to Support Educators and Students in K-12 Online and Emergency Remote Settings. *Journal of Online Learning Research*, 6(1), 1–3. <https://www.learntechlib.org/p/216154/> (accessed date: 25.09.2021).
5. Bates, A. W. (2019). *Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning*. Vancouver BC. <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/> (accessed date: 25.09.2021).
6. Bozkurt, Aras (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID–19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1–126.
7. Bozkurt, A. (2019). From Distance Education to Open and Distance Learning: A Holistic Evaluation of History, Definitions, and Theories. In S. Sisman-Ugur, & G. Kurubacak (Eds.), *Handbook of Research on Learning in the Age of Transhumanism* (pp. 252–273). IGI Global. <http://doi:10.4018/978-1-5225-8431-5.ch016>
8. QAA (2020). *Building a Taxonomy for Digital Learning: Guidance*. Gloucester : The Quality Assurance Agency for Higher Education.
9. Georgiadou, E. & Siakas, K. (2006, April). Distance Learning: Technologies; Enabling Learning at Own Place, Own Pace, Own Time. In *Proceedings from Learning and Teaching Issues in Software Quality*, Proceedings of the 11th International Conference on Software Process Improvement – Research into Education and Training, (INSPIRE 2006) (pp. 139–150). Southampton, UK: The British Computer Society.
10. Joan, D. R. Robert (2013). Flexible Learning as New Learning Design in Classroom Process to Promote Quality Education. *Journal on School Educational Technology*, 9(1), 37–42. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1098325> (accessed date: 25.09.2021).
11. Moorhouse, B. L., Wong, K. M. (2021). Blending asynchronous and synchronous digital technologies and instructional approaches to facilitate remote learning. *J. Comput. Educ.* <https://doi.org/10.1007/s40692-021-00195-8>

12. Open and Distance Learning: Key Terms & Definition. http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/3558/2020_COL_ODL_KeyTerms_Definitions.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed date: 25.09.2021).
13. Synchronous vs. Asynchronous Distance Learning Activities. [http://olms.cte.jhu.edu/olms2/data/ck/sites/1805/files/Synchronous%20vs%20Asynchronous%20Learning%20Activities%202014\(1\).pdf](http://olms.cte.jhu.edu/olms2/data/ck/sites/1805/files/Synchronous%20vs%20Asynchronous%20Learning%20Activities%202014(1).pdf) (accessed date: 25.09.2021).
14. GAT (2016). Taxonomy to Assist in the Identification of Instructional Methods (E-learning, Classroom and Blended Training). <https://www.icao.int/training/Documents/GAT%20Training%20Taxonomy%202016.pdf> (accessed date: 25.09.2021).
15. Taylor, J. C. (2001). Fifth generation distance education. *Higher Education Division*, 40, 1–8. [https://www.semanticscholar.org/paper/Fifth-Generation-Distance-Education-\(Higher-Series/16a4dc911da2eb47b0f3476facf605c03eb4edbc](https://www.semanticscholar.org/paper/Fifth-Generation-Distance-Education-(Higher-Series/16a4dc911da2eb47b0f3476facf605c03eb4edbc) (accessed date: 25.09.2021).
16. Techopedia. (2013). Asynchronous Learning. <https://www.techopedia.com/definition/23154/asynchronous-learning> (accessed date: 25.09.2021).
17. The Basics of K-12 Asynchronous Learning: Definition, Benefits, and Activities. <https://www.powerschool.com/resources/blog/the-basics-of-k-12-asynchronous-learning-definition-benefits-and-activities/> (accessed date: 25.09.2021).
18. UNESCO. (2020a). COVID–19 Educational disruption and response. <https://en.unesco.org/COVID-19/educationresponse> (accessed date: 25.09.2021).
19. UNESCO. (2020b). School closures caused by Coronavirus (Covid–19). <https://en.unesco.org/COVID-19/educationresponse> (accessed date: 25.09.2021).
20. UNICEF (2020). UNICEF and Microsoft launch global learning platform to help address COVID–19 education crisis. <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-and-microsoft-launch-global-learning-platform-help-address-covid-19-education> (accessed date: 25.09.2021).
21. What is Remote Learning? What You Need to Know. <https://www.albert.io/blog/what-is-remote-learning/> (accessed date: 25.09.2021).
22. WHO. (2020). Coronavirus disease (COVID-19) Pandemic. World Health Organization. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (accessed date: 25.09.2021).
23. Williamson, B., Eynon, R., & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency. *Learning, Media and Technology*, 45(2), 107–114. <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1761641>

Oksana Shparyk

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher of the Department of Comparative Education,
Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine,
Kyiv, Ukraine.

e-mail: shparyk.o@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7507-4950

EUROPEAN EDUCATION UNDER REMOTE FORMAT: THEORETICAL ASPECT

The imposition of the quarantine caused by a global pandemic of Covid–19 forced education systems in many countries across the world, in particular in Europe, to shift to remote learning. Different terms (distance education, e-learning, online education, home education, etc.) are used to name the unprecedented educational practice that has developed in these conditions. However, these terms do not fully reflect the educational process that was practiced in these conditions, they are often misinterpreted and misused. The aim of the paper is to identify and clarify the

semantics of the notions of distance learning/distance education, remote learning/emergency remote education in the European educators' studies.

The article reveals the essential characteristics of distance education, namely: learning at one's own place /location, at one's own pace and time; flexible teaching framework that is capable of sensitive reacting to all external and internal changes and adequately responding to them, as well as taking into account the diverse interests, experiences, learning styles, needs and levels of students' abilities.

It is concluded that the notions of "distance learning" / "distance education", as well as "remote learning" / "emergency remote education" describe the method of delivery of educational content that is carried out at a distance via various means of communication and participation in educational activities. Significant differences between these pairs of terms are indicated, namely: "distance learning" / "distance education" – terms that were used before widespread availability of digital learning tools and were originally associated with distance learning in adult education; "remote learning" / "emergency remote education" are the embodiment of a traditional classroom that has moved to online learning environment, with participants accustomed to traditional classroom learning; "emergency remote education" in contrast to "distance education" is an option (alternative), and the latter is mandatory. The article stresses the influence of distance learning technologies on the availability of continuous and quality education in the conditions of the quarantine restrictions.

Keywords: *distance learning, remote learning, emergency remote education, distance learning models, characteristics of distance learning, distance education modes, COVID–19 pandemic, European countries.*